

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

תרומה (תשכ"ג)

228

הפסוק

מלכים א' ה' כ"ו-ל"א; ו' א'-י"ג

פרקנו וכן הפרשה שלה נועד הוא כהפסרה שייך לאותם פרקים שקשה ללמד. ולא רק מפני קשיים של מונחים טכניים, בלתי ידועים לנו כיום, לא בגלל זה שכל תאור הנדסי קשה להבינו, אם אין שרטוטים ותמונות מללות אותו - אלא בעיקר מפני שקשה לנו להבין על שום מה האריכה התורה ועל שום מה האריך ספר מלכים בדבריה אלה, והרי אין ספרי המקרא ספרי היסטוריה או ספרי אדריכלים, ולא מענינם לתאר אופני בניה עתיקים ודרכי המלאכות והאמנויות. הפרשנים, גם אלה הנמנעים לראות במשכן ובכליו, במקדש ובפרטי בנייתו סמלים לשמים וארץ וכל אשר בהם, או לגוף האדם או לתורה ומצוות וכד', גם הם מסנים לדלות פניני מוסר ולקח מפרטי הפסוקים.

בולט בפרשתנו הלקח הישיר הנאמר בפס' י"א-י"ג בתוך תאורי הבניה אך בולט הוא לא רק בתכנון אלא גם במקום שבו הועמדו הדברים, גם במבנה התחבירי של הפסוק. על מקום דברי הנבואה עמדנו בשאלתנו הראשונה.

וזו תשובת אברבנאל לשאלה:

מהנראה אלי, שלפי ששלמה נתעצם לעשות בנין הבית בקיום מופלא, אם מפאת האבנים שהיו אבנים יקרות, אבני גזית, לעד בצור יחצבון, ואם מפאת העצים שהיו עץ ארז, לא יכנס בו העפוש בשום זמן, וכל זה היה למען יעמדו הדברים ההם כימי השמים על הארץ, לכן קדם שיעשה הצפוי מעצי ארזים ומהזהב בבית ובכרובים, באה לו הנבואה הזאת, וכאלו עשה ה' בו התראה.

ונראה שאותו הנגוד, אותם שני הקצוות שנותן שלמה להם צרי בדבריו בח' י"ב ובח' כ"ז, הוא הנגוד בין העשיה המרובה המתוארת לפרטיה בפרק ה' ובפרק ו' לבין דברי ה' לשלמה בפסוקים ו' י"א-י"ג כפי שפרשם המלבי"ם בשאלה האחרונה, ורק על שני הקצוות האלה יחד תעמוד עבודת ה' הרצויה.

לשאלה ב

לדברי הרלב"ג והאברבנאל החולקים על אגדת חז"ל בענין "חלוצי שקופים: אסומים" נביא בזה את דברי התקפותיו מתוך ספר 'אמונת חכמים' לאביעד שר שלום באזולה (ממאנטובה בראשית המאה ה-18) ספר "יכלכל אמתת הקבלה" ויתקיף "דברי הפילוסופים". מצאתי מה שראוי לכתוב כאן, והוא כי יונתן בן עוזיאל תרגם "חלוצי שקופים אסומים" פתיחן מלגו וסתיפן: מלברא"רז"ל פרשו בהיפך שהיו רחבים מבחוץ וצרים מבפנים, להורות שאיננו צריך לאורה. ואם כן - נחלקו רבותינו בדבר הזה, אבל הרלב"ג כתב על דברי חז"ל כי זה דרך דרש, כי כבר התבאר במופתים הנדסיים, כי מפני היות רחבות מבחוץ והולכות בשפוע ירבה האור בבית.

ואמת הוא שמופתים הנדסיים הם ודאיים בתכלית הודאות, אבל אי אפשר שהרלב"ג יהיה חכם גדול יותר מחז"ל; וכן מה שאמר שהוא דרך דרש, לא ידעתי אם אצלו דברי דרש הם דברי שקר, ודברי חכמי אומות העולם הם אמת; לפי שנוהילה לאל אני מאמין שהם אמת ודבריהם אמת והמחלוקת ליונתן בן עוזיאל עם חכמי המדרש לא היה על אור החלונות, לפי שזוה לא שייך מחלוקת, אלא לראות אם עשו החלונות באופן שיראו הכל כי לא לאורה הוא צריך.

ועיינתי בעיקרי חכמה הלמודית ומצאתי ראיתי כי האמת עם חז"ל, ורלב"ג אע"פ שחכם גדול היה בחכמה הלימודית, לא ירד לעומק הדבר ותז"ל היו חכמים ממנו, כי כל דבריהם דברי קבלה. והראיתי דברי אלה אל המופלאים בחכמה הזאת והודו לדברי ולמען תבין ותשכיל יצאתי להשכילך בינה.

דע, כי ניצוצי האור הם משני פנים: הראשון אור ישר והשני אור חוזר. וניצוצי אור חוזר הם רבים מאד, אי אפשר לעמוד עליהם כי מכים וחוזרים ומכים ממקום למקום, מה שאין כן בניצוצי אור ישר. וכלל גדול הוא בחכמה זו, כי זווית חזרת האור שוה לזווית הנפילה, ואם כן - אע"פ שהחלון הוא רחב מבחוץ, האור הישר הוא מרובה, וניצוצי האור הנאים מצד הרחב חותכים זה את זה וחוזרים ומתרחבים בחדר. ועל כן האור יותר חזק. עם כל זה בניצוצי חזרת האור הם מועטים, לפי שניצוצי האור המכים בצדי החלון ובעובי הכתל אינם יכולים להכנס בחדר. אבל כשהחלון רחב מבפנים הוא להיפך, שניצוצי אור הישר הם מועטים ופוגשים וחותכים זה את זה רחוק מן החדר יותר ממה שבחלון הראשון (?). אבל בניצוצי האור החוזר הם רבים, שכל בניצוצי האור המכים בחלון חוזרים ומכים בחדר.

ואם קורא דברי אלה אינו בקיא בחכמת הראיה יעשה הנסיון הזה: יעשה כמין אפרכסת, רחב מבפנים כרוחב החלון וכפי ערך רוחב החלון יהיה צר הרבה מבחוץ, באופן שניצוצי האור החוזרים יחזרו ויכו בחדר. וילך בחדר גדול שיהיה בו חלון באמצעו ויסגור כל שאר חלונות, באופן שהאור יכנס צר החלון הימצעי וישים האפרכסת הנזכר בחלון, החלק הרחב מבפנים, ואחר כך יהפוך האפרכסת וישים צד הצר בפנים ויסתום יפה כל הנותר מהחלון - ויראה בברווז, כי האור גדול בכמות כשהאפרכסת צרה בחוץ, והחדר יותר מאיר, אע"פ שהאור יותר גדול באיכות באופן האחר, אבל הוא במקום מועט ושאר החדר הוא חשוך יותר.

הקורא יראה מה שונים חכמי ישראל זה מזה. רש"י, רשב"ם ובכור שור ותלמידיהם באשכנז לא במעו מלפרש הפסוקים לא אחת נגד דעת חז"ל אף בדברי הלכה, ואין צורך לומר בדברי אגדה. וכן עשו רלב"ג ואברבנאל ורבים אחרים בספרד, ואלו מחברנו מתקיף את הרלב"ג על פרושו נגד מדרש חז"ל אע"פ שמסתמך הוא על תרגום יונתן. אך גם מגן הקבלה ותוקף הפילוסופיה מנסה להשתית דבריו על "חכמת הראיה" (האופטיקה) ולהשען על הנסוי.

ישוה הקורא וכוח זה עם גליון וירא תש"ה בדברי בעל העקדה נגד הרמב"ן בוכוח עם הרמב"ם.

והנה הרמב"ן ז"ל כתב על הרב המורה שדברים אלה אסור לשומעם, ואני מתירט לעצמי...

נחמה ליבוביץ